

Desenvolupament
Comunitari

Via Laietana, 54, 4rt 3a

08003 Barcelona

Tel. (34 93) 268 04 77

Fax: (34 93) 2680139

Jpascual@aepdc.org

TALLER DE CONVIVÈNCIA INTERCULTURAL AMB PARES I MARES JOVES*

Informe de resultats i d'avaluació

Jordi Pascual i Saüc, Jonatan Sánchez Rico i Elena Rovira Pérez

AEP DESENVOLUPAMENT COMUNITARI

* Actuació realitzada en el marc del Projecte Viver de recursos
per a la convivència a Premià de Mar, promogut per:

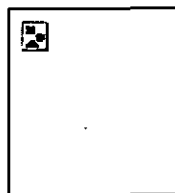
COORDINADORA PREMIÀ X LA CONVIVÈNCIA

Amb el finançament de:

Amb el suport de:

**FUNDACIÓ
Caixa Sabadell**

Ajuntament de Premià de Mar

Barcelona, setembre del 2004

ÍNDEX

<i>Introducció. Marc i objectius.</i>	3
<i>1. La preparació: disseny del taller i recerca dels pares i mares.</i>	5
1.1. El disseny del contingut del taller.	5
1.2. Objectius i metodologia de la recerca i de l'avaluació.	7
1.3. La recerca dels i de les participants.	9
1.3.1. Confecció de la mostra: criteris i perfils.	9
1.3.2. Resultat final de la recerca: l'avaluació de la participació.	11
<i>2. Els discursos i les dinàmiques. El joc de les identitats i les alteritats.</i>	13
2.1. Els discursos abans i durant el taller de convivència intercultural.	13
2.2. Avaluació de les dinàmiques del taller, des del punt de vista de canvi/avenç ideològic i discursiu.	21
2.2.1. Canvis en la visió dels altres i del nosaltres.	21
2.2.2. Capacitat d'abordament de conflictes interètnics.	23
<i>3. Les relacions i les disposicions.</i>	25
3.1. Les relacions prèvies.	25
3.2. Les relacions durant el Taller.	27
3.3. Avaluació de les relacions i les disposicions.	29
<i>4. Síntesi.</i>	31
I després què? Els tallers de convivència com a eina de sensibilització	33
<i>Crèdits de l'actuació Taller de convivència intercultural amb pares i mares</i>	36
<i>ANNEX</i>	37
1. Guió del Taller de convivència intercultural amb pares i mares.	37
2. Qüestionari d'avaluació interna.	43
3. Guió d'entrevistes als participants al Taller.	45
4. Sociogrames sobre la disposició espacial dels participants del Taller de convivència en les diferents dinàmiques de grup	48

Introducció. Marc i objectius.

A finals del 2003 i fruit de la col·laboració entre la *Coordinadora Premià x la Convivència* i l'empresa social Desenvolupament Comunitari, va néixer el projecte Viver de recursos per la convivència a Premià de Mar. Es tracta d'un programa d'intervenció en l'àmbit del lleure i de l'educació no formal¹, que es va iniciar el novembre d'aquell any, gràcies a una subvenció de la Fundació Jaume Bofill i al suport logístic de l'Ajuntament de Premià de Mar.

La finalitat del projecte Viver és promoure actuacions en la línia de l'aproximació i la integració intercultural entre els grups socioculturals que conformen la població premianenca, mitjançant l'ús compartit d'espais públics i d'activitats d'esplai educatiu. El seus objectius són:

1. Sensibilitzar els diferents agents socials que conformen la comunitat socioeducativa de Premià de Mar, en la necessitat de treballar pel diàleg intercultural i la creació d'una ciutadania única.
2. Promoure la cooperació entre persones i grups d'origens culturals i socials diversos i de diferents edats al voltant de l'educació en el lleure.
3. Generar una oferta de recursos per al lleure i l'educació que incorporin/continguin els valors de la diversitat cultural i la democràcia participativa.

Per a assolir aquests objectius, el programa Viver promou actuacions experimentals de cara a generar recursos útils per a les persones i les entitats que intervenen en l'àmbit de l'educació no formal. Una de les principals actuacions dutes a terme durant el primer curs del programa fou, precisament,

¹ Per *educació no formal* ens referim a la definició ja clàssica de P.H. Coombs i els seus col·laboradors, segons la qual aquella inclou "toda actividad organizada, sistemática, educativa, realizada fuera del marco del sistema oficial, para facilitar determinadas clases de aprendizaje a subgrupos particulares de la población, tanto adultos como niños" (Coombs i Ahmed, 1975).

l'actuació pilot anomenada *Taller de convivència intercultural amb pares i mares*. Aquest taller es realitzà a la Biblioteca municipal, els dies 12 i 19 de juny del 2004, simultàniament a un taller de contes d'arreu del món explicats per pares i mares premianencs.

L'objectiu del *Taller de convivència intercultural* era dissenyar una activitat educativa no formal per a pares i mares joves que, en primer lloc, servís per tractar, reflexivament i crítica, els prejudicis i estereotips amb què es comprèn habitualment la diversitat cultural i, en segon lloc, que permetés plantejar situacions de conflicte intercultural, així com buscar eines per abordar-los. D'altra banda, el seu caràcter experimental justificava que en féssim una preparació, un seguiment i una avaluació especials.

L'informe que teniu ara a les mans dóna compte, precisament, del disseny, realització i avaluació del Taller de convivència intercultural amb pares i mares. Desitgem que us sigui d'interès.

Equip de recerca del projecte Viver
Barcelona, octubre del 2004

1. La preparació: disseny del taller i recerca dels pares i mares.

La preparació del taller va seguir dues direccions paral·leles. D'un costat, calia dissenyar el contingut de l'activitat i de la seva avaluació i, d'un altre, buscar les persones necessàries per dur-lo a terme, entenent que la selecció d'aquestes persones havia de correspondre's a una mostra significativa del conjunt de pares i mares residents a Premià de Mar.

1.1. El disseny del contingut del taller.

El taller de convivència intercultural amb pares i mares es realitzà durant dos dissabtes del mes de juny del 2004 (dies 12 i 19), amb una durada de dues hores cada sessió (de 11 a 13 hores). El taller es basava en un conjunt de dinàmiques de grup inspirades en la metodologia del Colectivo Amani² i adaptades per Assumpta Fontanills, dissenyadora i conductora del taller. Els objectius específics del taller eren: conèixer l'altre i un mateix, conscienciar sobre com construïm l'alteritat, identificar prejudicis i estereotips, i assajar de plantejar i resoldre conflictes interculturals³.

A fi d'ajustar el disseny de les dinàmiques als objectius generals de l'actuació i del programa Viver, es realitzaren dues reunions prèvies de preparació amb l'equip tècnic del programa i la pròpia A. Fontanills. Així mateix, entre les dues sessions, l'equip es va reunir de nou per tal d'afinar el contingut de l'última sessió, a partir dels resultats de la primera.

Finalment, es van realitzar quatre dinàmiques, tres a la primera sessió i una a la segona. Aquestes dinàmiques foren:

² Colectivo Amani (1995), **Educación intercultural. Análisis y resolución de conflictos**. Madrid: Popular.

³ A l'annex, trobareu el guió de dinàmiques que contenia el Taller de convivència intercultural amb pares i mares.

Dinàmica 1: El nom de cadascú

Prèvia presentació dels participants –mitjançant un petit joc-, la primera dinàmica de contingut consistí en què per grups formats a l'atzar, cadascú explicava quin era l'origen del seu nom. En la posada en comú, cada grup exposà l'origen del nom d'un dels membres del grup que, prèviament, ha escollit.

Dinàmica 2: Afinitats

Es van formar tres grups, de forma aleatòria. Cada grup busca els punts en comú de tots els seus integrants i s'apunten en un paper. Després, un portaveu de cada grup ho exposa en el plenari de tots els grups i es comenta.

Dinàmica 3: "M'agraden els espinacs"

Es tracta d'un exercici a propòsit dels prejudicis. La tallerista va llegint uns enunciats⁴, que fan referència a gustos, a sentiments, observacions i d'altres que suposen generalitzacions pròpies dels prejudicis (bàsicament ètnics i de gènere). Després de la lectura de cada enunciat, els participants es posicionen cap a un costat o altre, en funció de si hi estan d'acord o no. En la posada en comú, es pretenia reflexionar sobre qüestions com ara la influència del grup en

⁴ Els enunciats llegits foren:

- M'agraden els espinacs.
- M'agrada veure la televisió.
- Em sento bé parlant.
- Els castellans són més oberts que els catalans.
- M'agrada el futbol.
- Les dones són més intel·ligents que els homes.
- El sol fa mal.
- M'agrada el cinema.
- Els pares musulmans escullen la parella dels seus fills.
- Els llatinoamericans són més nétcs que els espanyols.
- Els futbolistes escupen a terra.
- Els immigrants es barallen més que els d'aquí.
- Els homes, per igual feina, cobren més que les dones.
- La M. Assumpta té els cabells blancs.
- Els catalans són garrepes.
- Els nord-americans són dolents.

les preses de partit personals i discutir sobre les generalitzacions i els prejudicis.

Dinàmica 4: Estereotips

Un cop formats petits grups de 4/5, la tallerista repartí unes làmines amb dibuixos que representaven caricatures d'homes i dones de diferents nacionalitats (Espanya, França, Anglaterra, Gàmbia i Marroc). Es tractava que cada grup anotés les coses que se senten dir sobre la gent d'aquestes nacionalitats i les coses que ells en sabien. La posada en grup permetia reflexionar sobre la diferència entre els tòpics i allò que cadascú ha pogut experimentar o conèixer, així com contrastar visions diverses sobre unes mateixes identitats. Tot amb l'objectiu de relativitzar els estereotips.

La realització d'una cinquena dinàmica -un joc de rol sobre una situació quotidiana de conflicte, que impliqués un component interètnic- es va desestimar per manca de temps. L'equip va valorar que hagués calgut una tercera sessió per fer aquesta dinàmica en condicions adequades.

1.2. Objectius i metodologia de la recerca i de l'avaluació.

D'acord amb el plantejament del taller que hem exposat, en l'avaluació de l'activitat ens vam fixar en les següents dimensions principals:

- a) imatge sobre els altres i el *nosaltres* (identitats/alteritats),
- b) com (no) ens relacionem i
- c) capacitat de plantejar els conflictes i de proposar vies de resolució.

Vam plantejar dues modalitats d'avaluació complementàries: avaluació externa, per part de l'equip de recerca del projecte Viver, i avaluació interna, per part dels participants en el taller. En aquest segon cas, es va passar un petit qüestionari escrit (vegeu annex), que els i les participants van respondre en finalitzar la segona sessió del taller. En el cas d'aquells participants que desconeixien el català escrit, el qüestionari es va realitzar de forma oral.

Pel que fa a l'avaluació per part de l'equip d'investigació, es va procedir a obtenir dades sobre els següents aspectes, en correspondència amb les dimensions principals més amunt assenyalades.

En primer lloc, es van observar els **discursos** a través del llenguatge verbal, és a dir, elements significatius sobre la ideologia dels participants respecte a diversitat cultural o d'altres formes de concebre la diversitat (de classe, de gènere, etc.). Concretament, es tractava d'identificar ideologies utilitzades (per exemple: multiculturalisme, universalisme, racisme ..., però també liberalisme, feminisme, etc.), desplaçaments discursius (d'una ideologia a una altra) i punts de consens i de dissens. Per tal de copsar la influència del grup, vam comparar els discursos obtinguts per entrevista individual amb els participants, prèvia al taller⁵, amb els obtinguts durant les sessions de dinàmiques en comú.

En segon lloc, vam fer observació de les **disposicions**, tot fixant-nos en el llenguatge no verbal, dels i les participants envers l'activitat i de les **relacions** d'uns envers els altres. En aquest sentit, vam recórrer a la confecció de sociogrames de distribució espacial i anotació de gestos significatius (bloquejos, silencis, sortides de to, etc.).

Finalment, volíem registrar els **recursos** (la través dels llenguatges verbal i no verbal) sorgits en el grup, per plantejar i superar conflictes: idees, dinàmiques, propostes, etc..

Per tal de dur a terme les tasques d'obtenció de dades, dos membres de l'equip de recerca s'integraren en el taller com a ajudants de la conductora. A més a més i amb el vist-i-plau dels participants, es van enregistrar les dues sessions amb ordinador portàtil. L'avaluació també va comptar amb una reunió de

⁵ En l'annex, podeu consultar el guió de les entrevistes prèvies fetes als participants al taller.

valoració final, on participaren les dues talleristes i tot l'equip del projecte Viver⁶.

1.3. La recerca dels i de les participants.

Un dels trets que confereixen caràcter experimental al Taller de convivència intercultural amb pares i mares i el fan singular, prové del fet que la selecció de les persones que hi havien de participar, responia a un criteri sociològic. És a dir, preteníem que les persones escollides formessin un grup que s'assemblés el màxim possible a la societat premianenca, amb tota la seva pluralitat socioeconòmica i cultural. Per això vam optar per confeccionar una mostra qualitativa o estructural⁷ de la població de Premià de Mar, en base a un seguit de criteris que exposem a continuació. Abans, però cal dir, que vam acordar amb la responsable de la realització del taller que el nombre ideal de participants en el taller oscil·laria entre 15 i 18.

1.3.1. Confecció de la mostra: criteris i perfils.

Per a l'elaboració de la mostra, vam tenir en compte els següents criteris:

a) Grup ètnic. Fou el principal criteri considerat. A partir de les dades estadístiques de la població de Premià de Mar, segons nacionalitat, vam establir els següents perfils: Marroc, 2; Gàmbia, 1; Argentina, 1; Equador, 1; país de la Unió Europea, 1; Estat Espanyol, 9. En el cas del Marroc, es va tenir en compte, a més, diferències d'origen ètnic, tot distingint la població d'origen berberòfon de la d'origen arabòfon. A més, es va tenir en compte les següents variables:

⁶ En aquesta reunió, tot i que no va poder assistir-hi, la directora de la Biblioteca ens féu arribar les seves valoracions a través de la coordinadora del projecte Viver.

⁷ Per a una explicació dels diferents tipus de mostres sociològiques, vegeu: Montañés, M. (2004), "Las muestras". A Martí, J.; Pascual, J. i Rebollo, Ò. (2004), Participación y desarrollo comunitario en medio urbano. Experiencias y reflexiones. Madrid: IEPALA.

b) Classe social. Vam considerar aquest criteri, a partir de tres variables principals: capital econòmic, capital cultural (bàsicament, nivell d'estudis) i zona de residència.

c) Gènere. Vam procurar aproximar-nos a la paritat homes-dones, tant en el cas de pares i mares autòctons, com nousvinguts.

d) Edat. El fet que el taller anés destinat a pares i mares d'infants en edat escolar ens limitava l'univers de població. Vam fixar, aproximadament, la població a escollir entre 25 i 45 anys.

A més a més, vam tenir cura de diversificar al màxim la captació de participants, de manera que escolaritzessin els infants en escoles diverses de l'entorn.

En síntesi, la composició de la mostra estava formada pels següents perfils:

- ✓ 2 individus procedents del Marroc
- ✓ 1 Individu procedent de Gàmbia
- ✓ 1 Individu procedent d'Argentina
- ✓ 1 Individu procedent d'Equador
- ✓ 1 Individu procedent de la Unió Europea
- ✓ 1 individu del casc antic, amb una gran propietat dels diferents capitals
- ✓ 1 individu del casc antic, amb més capital cultural que no pas econòmic.
- ✓ 1 individu del barri del Maresme, amb més capital cultural que no pas econòmic.
- ✓ 1 individu del barri del Maresme, amb més capital econòmic que no pas cultural.
- ✓ 1 individu del barri Maresme, amb una correlació mitjana dels diferents capitals.
- ✓ 1 individu del barri del Maresme, amb una correlació pobre de capital econòmic i cultural.
- ✓ 1 individu del barri de Can Pou, amb una correlació rica de capital econòmic i cultural.
- ✓ 1 individu del barri de Can Pou, amb una correlació pobre de capital econòmic i cultural.

- ✓ 1 individu del barri Cotet, amb una correlació pobre de capital econòmic i cultural.

1.3.2. Resultat final de la recerca: l'avaluació de la participació.

La recerca de participants per al taller de convivència intercultural es féu el mes de maig del 2004. En tots els casos, es proposava de concertar una cita per explicar amb detall el contingut del taller, així com per iniciar una primera conversa sobre la visió que la persona seleccionada tenia sobre convivència intercultural a Premià de Mar. Es tractava d'una conversa informal, amb un guió que reproduïm a l'annex.

En la següent taula, sintetitzem els contactes realitzats per a cada perfil i el nivell d'èxit assolit, la qual cosa ens dóna una primera idea sobre el diferent impacte del taller en les diferents categories socials, prèviament definides.

Taula 1. Nivell d'èxit en la recerca de participants al taller de convivència, segons perfil.

Perfil	Persones contactades	Persones participants	Nivell d'èxit (%)
2 Marroc	5	3	60
1 Gàmbia	2	1	50
1 Argentina	2	0	0
1 Equador	2	1	50
1 Unió Europea	1	1	100
1 Casc Antic capital alt	4	0	0
1 Casc Antic, cap. cultural > econòmic	2	1	50
1 Barri Maresme, c.cultural > econ.	1	1	100
1B. Maresme, c. econòmic > cultural	3	1	33
1B. Maresme, capitals mitjans	3	1	33
1B. Maresme, capitals baixos	3	0	0
1 Can Pou, cap. alts	1	1	100
1 Can Pou, c. baixos	2	0	0

1Barri Cotet, c.baixos	3	1	33
Total	15	34	13
			38

Si bé el nivell d'acceptació de la proposta de participació ens sembla acceptable (gairebé quatre de cada 10 seleccionats), la resposta ha estat molt desigual en funció dels perfils que constituïen la mostra. Així, mentre hem obtingut respostes afirmatives per a gairebé tots els perfils de persones estrangeres, en major proporció que la mitjana; l'índex d'èxit baixa notablement en el cas de les persones autòctones contactades. En concret, només hem obtingut respostes favorables en 3 dels 9 perfils de premianencs de nacionalitat espanyola. En particular, cal remarcar la dificultat que hem trobat a l'hora d'engrescar persones autòctones de classe social baixa, en bona part pels seus compromisos laborals (dissabte al matí és dia laborable per molts d'ells). Tot amb tot, el major nivell de resposta afirmativa entre les persones vingudes de fora, ens fa pensar que ara per ara són elles qui més interès tenen en la qüestió de la convivència intercultural a Premià de Mar.

2. Els discursos i les dinàmiques. El joc de les identitats i les alteritats.

Aquí ens centrarem en l'aspecte ideològic⁸ del taller. Més concretament, ens interessa copsar quina visió de la diversitat cultural a Premià de Mar tenien els participants abans del taller i quina n'ha resultat de les dues sessions de dinàmiques en grup. Analitzem, sobretot, les imatges sobre els altres i sobre els *nosaltres*, és a dir, el joc de les identitats i de les alteritats; així com la qüestió més específica del plantejament i resolució del conflicte intercultural. Reservem, en canvi, pel capítol següent l'anàlisi de les relacions establertes entre els participants (capítol 3).

2.1. Els discursos abans i durant el taller de convivència intercultural.⁹

Exposarem, en primer lloc, els resultats de l'anàlisi sobre visió de la diversitat cultural a Premià de Mar, expressada de forma individual per bona part dels participants en el Taller. Després, ens centrarem en els discursos sorgits en les dues sessions de dinàmica de grup.

"Diversitat positiva, però complicada"

Gairebé per a totes les persones entrevistades, la diversitat cultural és positiva. En general, es considera un valor, perquè permet aprendre els uns dels altres i

⁸ Parlem d'ideologia en sentit ampli, entesa com a cosmovisió o visió del món. Partim, però, d'una concepció dinàmica de la ideologia, en el sentit que varia en funció del context en què hom es torba inserit i, més concretament, de les relacions socials que estableix i que inclouen, xarxes socials, grups de pertinença i grups de referència. D'aquí el nostre interès pel discurs, perquè a través de la pràctica social de significació que implica, els agents –tant col·lectius, com individuals– van variant la seva ideologia.

⁹ Aquesta part de resultats es basa en l'anàlisi de discurs de les 11 entrevistes prèvies (a 5 autòctons i a 6 estrangers) que vam poder realitzar prèviament, i de les 4 dinàmiques de grup del Taller de convivència intercultural amb pares i mares (vegeu apartat 1.1.).

enriquir-se (per un dels entrevistats, és especialment valorada a l'escola, per a l'aprenentatge dels infants). També, hi ha la idea, menys freqüent, que la diversitat cultural és un fet objectiu i que és "normal".

Ara bé, a la vegada, algunes de les persones entrevistades expressen inquietud, quan se'ls va proposar de parlar de diversitat. Aquí, les opinions d'autòctons i immigrants varien sensiblement. Hem trobat en els primers –tot i que no en tots- els següents parers: "la diversitat és positiva, però complicada", sobretot a causa de les pors i el desconeixement mutus, així com de l'oblit de la condició dels que foren immigrants fa unes dècades; "no estem preparats per a la diversitat", en un discurs que associa diversitat cultural amb immigració i pobresa. Així mateix, apareix en més d'un cas, la preocupació per la formació de ghettos. També, hi ha una aportació en el sentit que el català es troba en perill. En canvi, les persones d'origen de fora de la Unió Europea, relacionen la diversitat, principalment, amb dues qüestions distintes: la discriminació de què són objecte els immigrants, tant en l'habitatge, com en el mercat de treball; i l'"estat d'alarma" en què viu la població musulmana d'ençà del 11-M (tot i que en el taller apareixeran els precedents d'aquesta situació, com veurem, en l'11-S i en el conflicte per la construcció d'una mesquita a Premià de Mar). La preocupació per la convivència també apareix en alguns autòctons, però expressat en positiu: la convivència és possible, "si s'accepten regles bàsiques"; "cal assolir un consens". En general, uns i altres associen convivència a respecte mutu.

Opinions sobre el conflicte al voltant de la mesquita

En les entrevistes individuals, totes les persones participants en el taller coincidiren en considerar que la comunitat musulmana tenia dret a construir una mesquita en el terreny de la seva propietat. Fins i tot, hi ha qui parla d'"acte de justícia" o de "dret moral" i no tan sols legal. Ara bé, cal distingir els matisos que acompanyen aquestes opinions a favor del projecte de mesquita.

Curiosament, excepte les dues persones musulmanes d'origen marroquí entrevistades, en general, els estrangers es mostren més crítics amb

l'estratègia dels agents musulmans en el conflicte, que no pas els autòctons. Aquí pot influir el fet –que hem constatat en l'avaluació del resultat de la captació de participants per al taller- que finalment persones dels grups socioculturals que van donar suport a la mobilització antimesquita (autòctons de classe treballadora, sobretot) no eren precisament de les que estaven disposades a participar en un taller sobre convivència intercultural a Premià de Mar. Entrem, doncs, en els matisos.

En primer lloc, entre les persones autòctones, totes favorables al projecte de construcció d'una mesquita –com hem dit-, podem distingir dues valoracions significativament distintes de la forma de procedir dels musulmans durant i després del conflicte, quasi oposades: mentre una posició retreu als musulmans el fet d'haver cedit en excés en la resolució del conflicte i en la seva actitud posterior (“és com si s'amaguessin”, afirma qui defensa aquest punt de vista); una altra visió manifestada consisteix a destacar el caràcter tolerant dels musulmans –més que no pas dels autòctons- durant les negociacions.

Pel que fa a les persones d'origen estranger, hem identificat tres posicions –tot i que tots reconeixien, com hem dit, el dret legal dels musulmans a tirar endavant el seu projecte de construir una mesquita a Premià de Mar. Aquestes posicions són:

- Posició de ressentiment vers la societat autòctona. Posició expressada per persones musulmanes, d'origen marroquí.
- Posició autocrítica envers els musulmans, en entrevistats d'origen senegambià (col·lectiu minoritari respecte als marroquins dins de la comunitat musulmana).
- Posició crítica envers els musulmans. Hem trobat aquesta posició en una persona estrangera no musulmana, concretament d'un país llatinoamericà.

Tot i que una sòlida interpretació d'aquestes posicions exigeix més dades¹⁰, podem avançar, a mode d'hipòtesis de treball, algunes línies d'exploració del seu significat. En primer lloc, sembla que el grup magrebí –dins el col·lectiu musulmà– fou qui més va tancar files en el moment del conflicte i en l'escenari posterior i potser sigui, a posteriori, el grup més replegat sobre si mateix. En canvi, el grup musulmà d'origen subsaharià es mostra crític tant amb la forma com es va portar les gestions del conflicte (no hi va haver veritable diàleg ni negociació, s'insisteix des d'aquesta posició), com amb l'oportunitat del projecte. En aquest sentit, un dels pares senegambians entrevistats considera que no hi havia les condicions socials per edificar la mesquita amb normalitat a Premià de Mar, de manera que el dret legal no per a ell condició suficient. Coincideix en aquesta valoració amb la mare d'origen estranger de la Unió Europea entrevistada, qui creu que era “massa d'hora” per a què la mesquita fos acceptada i que, en canvi, es va perdre una ocasió per fer pedagogia envers la població autòctona.

Finalment, podem interpretar la postura crítica envers els musulmans (dels quals es diu que tenen creences i pràctiques religioses incompatibles amb els autòctons i, respecte als marroquins, que fan soroll –“se jalean”) que prové d'una persona d'una altre col·lectiu d'immigrants “no comunitaris” –concretament, equatorians– com una estratègia de desmarcament respecte a l'estigma ètnic que afectaria, sobretot, a la població musulmana.

Discursos en el Taller: temes elidits i temes emergents

Com ja ha estat comentat, disposem de dos tipus de dades sobre la visió de la diversitat cultural a Premià de Mar per part de persones residents al municipi: les dades obtingudes mitjançant entrevistes individuals, prèvies al taller; i les obtingudes durant les dues sessions del taller, que provenen de la participació en dinàmiques grupals. El contrast d'aquestes dades ens permet observar, per

¹⁰ L'equip de recerca del projecte Viver havia iniciat, en el moment d'enllestir aquest informe, un diagnòstic sobre la convivència intercultural a Premià de Mar, que ha de permetre aprofundir en qüestions com aquestes.

exemple, quins temes han estat elidits en les sessions del taller. En general, podem dir que els i les participants han defugit treure en el grup les opinions que podien generar més polèmica. En concret, els principals temes que s'han evitat¹¹ són: el tracte a les dones en les societats musulmanes, la por a la formació de ghettos (expressada per autòctons) i la discriminació ètnica en l'habitatge o en el treball (que apareix en les entrevistes amb persones de fora de la Unió Europea). Amb tot, el grau d'elisió –i elusió- de temes rellevants durant les entrevistes, fou major a la primera sessió, que a la segona. En aquesta última, per exemple, es va abordar de forma oberta el conflicte que suposa el rebuig a la població musulmana per una àmplia part de la població autòctona, incrementat a partir dels atemptats de l'11 de març a Madrid.

En canvi, en la primera sessió del Taller de convivència intercultural amb pares i mares, es va produir una certa inversió dels tòpics que preocupaven els entrevistats –sobretot autòctons- en les entrevistes prèvies.

En primer lloc, si en les entrevistes la població musulmana –o, més de vegades, marroquina- fou assenyalada com l'única que generava problemes de convivència –no pas per tothom, concretament, per part de dues persones autòctones i una d'origen llatinoamericà-, en la primera dinàmica, els noms propis escollits foren en els tres grups, noms àrabs o musulmans.

En segon lloc, també el primer dia, per part dels autòctons sobretot, es va produir un desplaçament crític del tema de la desigualtat de gènere, passant de la seva l'associació amb l'islam –en dues de les entrevistes- a l'anàlisi a la focalització de la qüestió ara i aquí, entre nosaltres (abordant, per exemple, la discriminació laboral per gènere).

D'altra banda, en la primera sessió del taller, hi va haver un predomini d'elements aglutinadors, que generaren complicitats, més que no pas distàncies. Aquests elements o tòpics foren, bàsicament:

¹¹ Es tracta de temes que, o bé no s'han exposat, o bé s'han tocat molt de passada.

- el fet de viure a Premià de Mar i el fet d'haver-hi arribat de fora (en tots els casos).
- el sentit espiritual de la vida (en un dels grups de la segona dinàmica), més enllà de les diferències religioses.
- El fet de ser dona, que va actuar com un element especialment aglutinador de dones de diverses procedències (dinàmica 2).

En canvi, temes que, potencialment, podien generar divisió interètnica, com ara l'ocupació de l'espai urbà (la qüestió dels ghettos) o la consideració d'alguns col·lectius com a més problemàtics, només es van tocar de puntetes o, simplement, no van aparèixer obertament. Més exactament, només vam enregistrar dues intervencions en aquest sentit. La primera, feta per una portaveu d'un grup a la dinàmica sobre afinitats, autòctona i del barri del Maresme, va fer un esment confús¹² a l'excessiva presència d'immigrants marroquins al seu carrer, sense que ningú més en fes esment. La segona fou el comentari *off the record* i en veu baixa, d'una altra persona autòctona quan s'estava fent la dinàmica de posicionament personal sobre l'enunciat "Els immigrants es barallen més que els d'aquí", en veure's en minoria i en referència als que es posicionaven en desacord amb l'enunciat: "*porque no viven en mi comunidad, si no ya verías*", digué.

Així mateix, a la tercera dinàmica, que va permetre reflexionar sobre les generalitzacions abusives i els prejudicis, tot i que els participants es van prendre partit en gairebé tots els enunciats de contingut ètnic¹³ –amb

¹² "Hem començat així, a parlar del futbol i després, no sé, una cosa ha portat a una altra. (...) Que si hi ha gent bona a tot arreu i de tot arreu, i gent dolenta a tot arreu i de tot arreu, que jo vic a Verge de Núria i per a mi la gent d'allà, tot i que ... són molt, hi ha molts marroquins, però no tots m'agraden i hi ha gent bona i gent dolenta de tot arreu, no cal que siguin marroquins, pot ser espanyols, pot ser catalans, pot ser de tot lo que vulguis ... Hem començat així, a parlar del futbol i després, no sé, una cosa ha portat a una altra. (...) Que si hi ha gent bona a tot arreu i de tot arreu, i gent dolenta a tot arreu i de tot arreu, que jo vic a Verge de Núria i per a mi la gent d'allà, tot i que ... són molt, hi ha molts marroquins, però no tots m'agraden i hi ha gent bona i gent dolenta de tot arreu, no cal que siguin marroquins, pot ser espanyols, pot ser catalans, pot ser de tot lo que vulguis ...".

¹³ Els resultats dels enunciats de contingut ètnic foren:

- Els castellans són més oberts que els catalans. NO: 2 / SÍ: 11
- Els pares musulmans escullen la parella dels seus fills. NO: 8 / DEPÈN: 4 / SÍ: 1 (1 dubtós).
- Els llatinoamericans són més nets que els espanyols. NO: 10 / DEPÈN: 2 / SÍ: 1.
- Els immigrants es barallen més que els d'aquí. NO: 9 / SÍ: 4.

l'argumentació que calia posicionar-se-, en la posada en comú, després d'un debat, es va arribar a la conclusió força compartida que no es podia fer generalitzacions per a tot un país o un grup cultural. I, tot i que no es va entrar a fons en cap dels temes que podien traslladar-se a la situació de Premià de Mar, es va descartar, per exemple, qualsevol posicionament basat en la genètica, com ara la ideologia racista.

En canvi, la quarta dinàmica, sobre estereotips, a la qual es va dedicar la segona sessió del Taller, va permetre fer emergir un tema de conflicte més proper: el rebuig a la població musulmana.

De l'Islam a Euskadi

La qüestió del rebuig social de què és objecte la població musulmana a Premià de Mar i altres punts de la comarca va ser exposada per part de les dues dones musulmanes participants en el taller. En el seu plantejament a tot el grup, va relacionar aquest rebuig amb els atemptats de Madrid i de Nova York, sense esmentar un tercer factor, molt més proper, que una d'elles havia comentat en petit grup: el conflicte sobre la mesquita a Premià de Mar. Van il·lustrar aquesta situació de rebuig, amb fets succeïts poc després de l'11 de març, en el següent diàleg:

(Mare magrebina 1)- A ver, son diferentes países y no te van a tratar como antes. Pero lo que ha pasado en Madrid, las torres gemelas,...

(Mare autòctona)- ¿Vosotros lo habéis notado?

(MM1)- Hombre!

(Pare autòcton)- Sí

(MA)- En cosas concretas de la calle, por ejemplo?

-
- Els catalans són garrepes. NO: 3 / Sí: 10. Hi ha alguns indecisos entre el sí i el no.
 - Els nord-americans són dolents. NO: 2 / DEPÈN: 2 / Sí: 9.

(Mare magrebina 2)- Tengo un amigo marroquí que desde los atentados ha dejado de coger el tren, porque todos le miran la mochila mal

(MA)- No, había psicosis, no?

(MM1)- Una mujer, aquí en Mataró, un día entra en el autobús y todos los del autobús la echan y le dicen "fuera mora, vete a tu país". Y ella llorando, pero la echaron del autobús

(Dona autòctona 2)- Però, a tu no et poden treure de l'autobús!

La reacció del grup –i, especialment, dels participants autòctons- no fou negar o discutir aquest plantejament, sinó mirar de comprendre'l, tot recorrent a un paral·lelisme: el del conflicte entre Estat Espanyol i País Basc. De nou, es va produir –des del punt de vista autòcton- un desplaçament del focus d'atenció dels *altres* vers el *nosaltres*, motivat pel fet que un dels presents tenia cognom basc i s'havia trobat, en moments de més virulència de l'esmentat conflicte, amb problemes pel fet d'aixecar suspicàcies entre els seus conciutadans. Tot plegat va permetre reflexionar sobre l'associació abusiva entre islam i terrorisme.

En general, podem dir que la quarta dinàmica va permetre fer una reflexió crítica sobre l'ús d'estereotips. Una primera observació que va permetre la dinàmica de grup fou l'efecte de naturalització que comporta l'ús d'estereotips. A partir d'aquí, es va poder començar a relativitzar-los, gràcies als dos tipus de contrastos que permetia l'exercici: (a) entre allò que es diu sobre les persones d'una determinada nació i allò que cadascú dels participants en saben directament, i (b) entre la visió que de les persones d'una nacionalitat tenien uns participants i altres –en alguns, es tractava d'estereotips que els concernia directament. Entre els resultats més destacables per als nostres objectes d'interès, hi ha l'empitjorament de la imatge dels espanyols, segons la percepció de persones marroquines, un cop aquestes han vingut a viure a l'Estat Espanyol. En el cas de Premià de Mar, això és associat per aquestes mateixes persones al conflicte pel projecte de construcció d'una mesquita.

D'altra banda, més en general, el contrast entre visions sobre identitats i alteritats ha permès relativitzar el sentit d'estereotips, gràcies a tres constatacions a què va arribar el grup i que podriem enunciar en forma de principis:

1. Principi de no generalització. Reforça la conclusió d'un dels debats de la primera sessió, quan es va arribar a un consens ampli –però no total- sobre la idea que no es podia generalitzar en qüestions de col·lectius grans (“els nord-americans són ...”, “els catalans són més que els...”, etc.).
2. Principi de contextualització. Els participants es feien conscient del fet que els sentit de les imatges sobre els altres i el nosaltres varien en funció del context i, sobretot, en funció del punt de vista de qui els usa i se'ls fa seus.
3. Principi de contradicció. La dinàmica va permetre obtenir estereotips oposats sobre un mateix col·lectiu, segons qui els formulava.

Un últim element a destacar fou la constatació que sorgiren més estereotips negatius que positius.

2.2. Avaluació de les dinàmiques del taller, des del punt de vista de canvi/avenç ideològic i discursiu.

De les tres dimensions que hem considerat rellevants per a fer l'avaluació dels resultats de la realització del taller, aquí ens n'ocuparem de dues: canvis en la visió dels altres i del nosaltres, i capacitat de plantejar conflictes i de proposar vies de resolució. El tercer eix d'avaluació, referent al tipus de relacions posades en joc durant el taller, l'analzarem en el proper capítol 3.

2.2.1. Canvis en la visió dels altres i del nosaltres.

Si recordem els objectius del Taller de convivència, un dels principals era promoure un millor coneixement dels altres, tant a nivell personal com cultural, com a mitjà per combatre el rebuig entre grups socioculturals diversos. En aquest sentit, la valoració que en fan els participants dels resultats assolits és molt més satisfactòria pel que fa al pla interpersonal, que no pas al pla intercultural. Ho podem veure reflectit en la següent taula.

Taula 2. Valoració del taller per part dels participants (1/2)

(P: Què t'ha aportat el taller?)

	Molt	Bastant	Poc	Gens
Millor coneixement d'altres persones	3*	5	1	0
Millor coneixement d'altres cultures	2	1	6	0

*Les xifres indiquen el nombre de participants adherits a cada valor.

Ara bé, les dinàmiques (especialment, la tercera i la quarta) del Taller, que jugaven amb una participació activa dels invitats i amb el joc de contrastos d'opinions entre persones i entre persona i grup, més que aprofundir en el coneixement de la cultura dels altres -i del *nosaltres*- feia possible una reflexió sobre la relativitat dels prejudicis i els estereotips ètnics habituals.

Com a contrapartida a la relativització dels enunciats de contingut ètnic tractats, els i les participants van fer emergir d'altres dimensions de les identitats, que propiciaven més l'acostament i la identificació que no pas la distància i l'oposició. Ens referim, sobretot, a la condició de pares i mares –manifesta en el tipus de temes sorgits en les discussions de tot el grup-, ciutadans/es de Premià de Mar, el caràcter de nous/noves (només la tallerista era nascuda

a aquest municipi), i, com a identitats més restringides: el sentiment d'espiritualitat i la condició de dones. En el proper capítol, veurem com aquestes identificacions van tenir una correlació estreta amb la disposició de les persones en l'espai. Aquesta variació en la forma d'identificar-se, i també d'agrupar-se, que les dinàmiques afavorien i feien visible, va contribuir precisament a que els i les participants relativitzessin qualsevol concepció d'identitat tancada i immutable.

2.2.2. Capacitat d'abordament de conflictes interètnics.

Sens dubte, l'objectiu de plantejar i resoldre –teòricament, s'entén- situacions conflictives relacionades amb la diversitat cultural ha estat el menys assolit de tots els del Taller¹⁴ (apartat 1.1.). I això per dues raons, que tenen a veure ambdues amb el temps de què vam disposar per a realitzar el taller –dues sessions de dues hores cadascuna-, i que es valora insuficient. Per un costat, hem pogut constatar que el plantejament de temes potencialment conflictius – especialment dels que es veuen com a propers- va ser molt baix el primer dia i va augmentar el segon. Podríem dir que l'augment de la confiança interpersonal que es genera amb les dinàmiques participatives, fa minvar l'excés de cortesia del primer contacte. En aquest sentit, una tercera sessió hagués permès, probablement, que els participants es deixessin anar més. Per un altre costat, la programació del taller preveia una cinquena dinàmica expressa de tractament d'un conflicte quotidià de component intercultural, però justament per la dilatació del temps de les anteriors dinàmiques, l'equip tècnic del Taller va decidir anul·lar-la, per deixar més temps per a la dinàmica 4 (sobre estereotips).

D'altra banda, les primeres dinàmiques van permetre fer emergir només un dels conflictes que havien aparegut a les entrevistes prèvies: el rebuig de la població autòctona a la població musulmana –i encara referit a altres municipis o en general, sense entrar a explicar les repercussions a nivell local. Així mateix, van

¹⁴Trobareu els objectius del Taller de convivència intercultural amb pares i mares a l'apartat 1.1. del present informe.

restar sense debatre qüestions rellevants en la fase prèvia, com ara la convivència interètnica en els barris o la qüestió de les relacions de gènere en la comunitat musulmana –que va ser exposada només per les dones musulmanes presents en el taller.

Valoració per part dels participants

De les respostes al qüestionari d'avaluació es desprèn que els i les participants en el taller valoren acceptablement el nivell de reflexió sobre conflictes que va permetre el taller, però sensiblement menys el nivell de plantejament i resolució, com mostra la taula 3:

Taula 3. Avaluació del taller pels participants (2/2)

(P: Què t'ha aportat el taller?)

	Molt	Bastant	Poc	Gens
Possibilitat de reflexionar sobre un conflicte	4*	2	3	0
Elements per plantejar i resoldre un conflicte	3	2	4	0

*Les xifres indiquen el nombre de participants adherits a cada valor.

Cal dir que en la valoració de la falta de temps, coincidiren bona part de les observacions dels participants sobre les mancances del taller (almenys tres intervencions van en la línia de manca de temps per aprofundir més) i l'equip tècnic.

3. Les relacions i les disposicions.

Un dels objectius del projecte Viver, en el marc del qual s'inscrivé el Taller per la convivència intercultural, consisteix a contribuir a establir vincles de coneixença entre persones d'orígens culturals diversos, habitants tots ells de Premià de Mar. Després del conflicte interètnic d'ara fa dos anys, es tractava de rescabalar algunes relacions ja preexistents i reactivar-ne d'altres per tal d'avançar en l'idea de la ciutadania única. En aquest sentit, l'anàlisi de les relacions i de les disposicions dels uns envers els altres esdevé una eina clau per avaluar fins a quin punt el Taller va permetre assolir aquests objectius.

En primer lloc, ens fixarem en la procedència i relacions prèvies que mantenien els i les participants, tot fent-ne una presentació sintètica. En segon lloc, observarem les seves disposicions (quins llocs ocuparen, quina actitud mostraren) durant les dues sessions de dinàmiques de grup. Finalment, farem un primer balanç dels resultats obtinguts.

3.1. Les relacions prèvies.

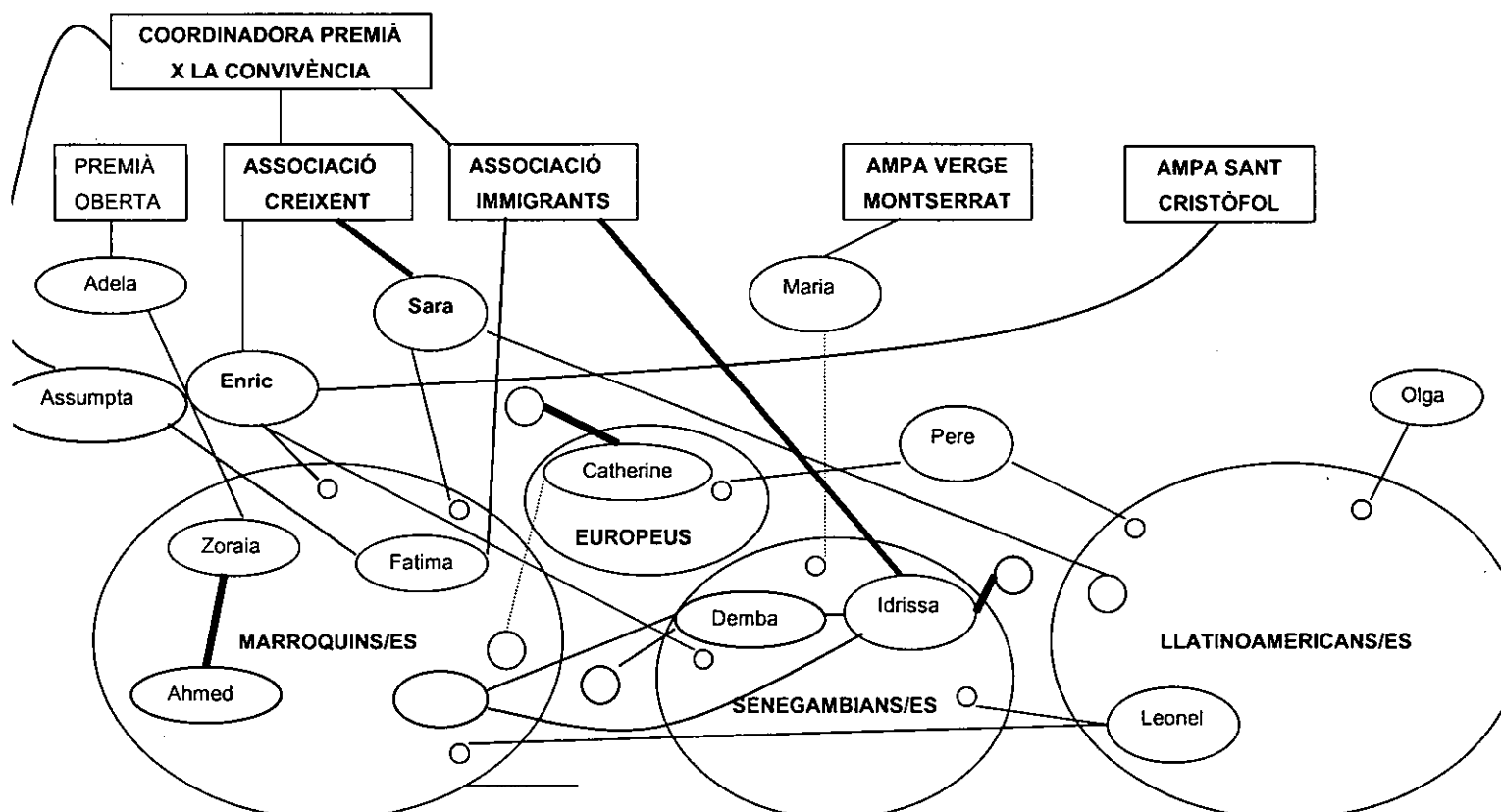
En primer lloc, farem una presentació breu de les persones que han participat en algun moment del procés (en les entrevistes prèvies, en les sessions del Taller o en ambdós moments).

- Enric: economista, autòcton, amb capital simbòlic i econòmic alts. Barri residencial de Can Pou.
- Maria: ceramista, autòctona, capital simbòlic i econòmic mitjà. Barri Maresme.
- Olga: informàtica, autòctona, escola concertada. Barri Maresme.
- Pere: cap administratiu, autòcton, amb capital simbòlic i econòmic mitjans. Barri del Maresme.
- Víctor: obrer, autòcton, amb capital cultural baix i econòmic mitjà-baix. Viu al barri Cotet.

- Raquel: autòctona, capital simbòlic baix i econòmic mitjà. Barri Maresme.
- Sara: funcionària pública, autòctona, amb més capital simbòlic que econòmic. Casc Antic.
- Ahmed: obrer, marroquí, marit de la Zoraia (de fet, ve al Taller acompanyant-la, però després participa com un m.
- Catherine: ceramista, anglesa, casada amb un català.
- Demba: obrer, senegalès.
- Fatima: mestressa de casa, marroquina.
- Idrissa: escombriaire municipal, gambià, casat amb una catalana.
- Leonel: odontòleg, però treballa de fuster; equatorià.
- Zoraia: treballa a la confecció, marroquina.

Gràcies a les entrevistes amb onze d'aquestes persones, hem pogut representar en el sociograma següent les relacions que mantenen entre ells i amb altres actors significatius (entre els quals, algunes associacions).

Sociograma 1. Les relacions abans del Taller¹⁵

¹⁵ Nota: els cercles fora dels conjunts de pertinences a grans àrees culturals, indiquen població autòctona.

Tot i que no vam recollir dades exhaustives sobre les relacions interpersonals, podem dir que la majoria no es coneixien entre ells –tot i que gairebé tots coneixien algun dels participants. Pel que fa a les relacions en funció als grups culturals de pertinença, podem dir que predominen les relacions intraculturals, però també és freqüent que gairebé tots i totes les participants tenen alguna relació –més o menys intensa, més o menys esporàdica. En efecte, les relacions entre persones estrangeres i autòctones van des dels matrimonis mixtos (2), fins a les relacions entre pares i mares d'una mateixa escola (tot i que en aquest apartat, les relacions són poc intenses), passant pel fet de compartir una mateix espai laboral.

Un altre fet que cal destacar són les adscripcions a diferents entitats, que, sens dubte, tenen un paper rellevant en la convivència intercultural a Premià de Mar. Les que apareixen com a significatives en les entrevistes són l'associació Creixent, d'educació d'adults, l'Associació d'Immigrants, junt amb l'anterior adherida a la Coordinadora Premià per la Convivència; l'associació Premià Oberta, de recent creació i on les dones tenen un paper preeminent; i les associacions de pares i mares d'alumnes.

En tot cas, totes les persones entrevistades que van accedir a participar en el Taller van manifesta la seva disposició oberta a establir relacions amb qualsevol persona sense importar-ne l'origen ni l'adscripció.

3.2. Les relacions durant el Taller.

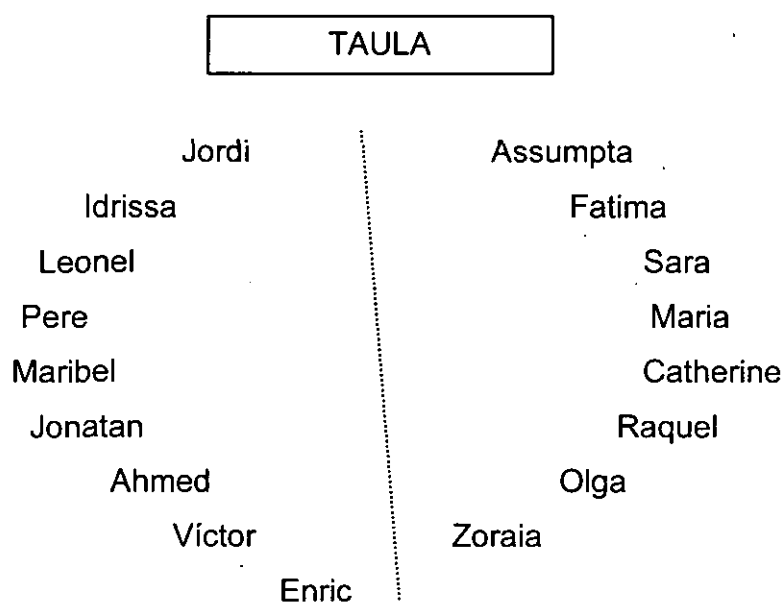
En general, cal dir que la disposició amb què els i les participants varen relacionar-se en el taller fou molt activa i positiva. Tan sols hi va haver un moment crític, en què un dels participants (V) qüestionà el mètode utilitzat en la primera dinàmica, tot argumentant que a ell no li agradava jugar. La resta de participants o no digué res o bé digué que a ells sí que els havia agradat la dinàmica. La conductora del taller va dir que havia fet molt bé d'expressar-ho i que si en una altra de les dinàmiques no li venia de gust intervenir, que podia

estar-se'n sense cap problema. Les dinàmiques van continuar amb normalitat, amb la participació de totes i tots. En general, hi va haver bon ambient.

Un altre fet significatiu foren les baixes durant la realització del Taller. De la segona dinàmica a la tercera –durant la primera sessió-, l'Idrissa va aprofitar la pausa per excusar-se i per anar-se per motius de feina. A la segona sessió, a més de la seva baixa, van faltar el Leonel, la Sara i la Fatima. Aquesta ens havia comunicat la seva dificultat per venir, perquè li coincidia amb la preparació d'un viatge al Marroc. Per la seva banda, la Sara es va trobar indisposada, mentre amb el primer, no vam poder contactar-hi de nou.

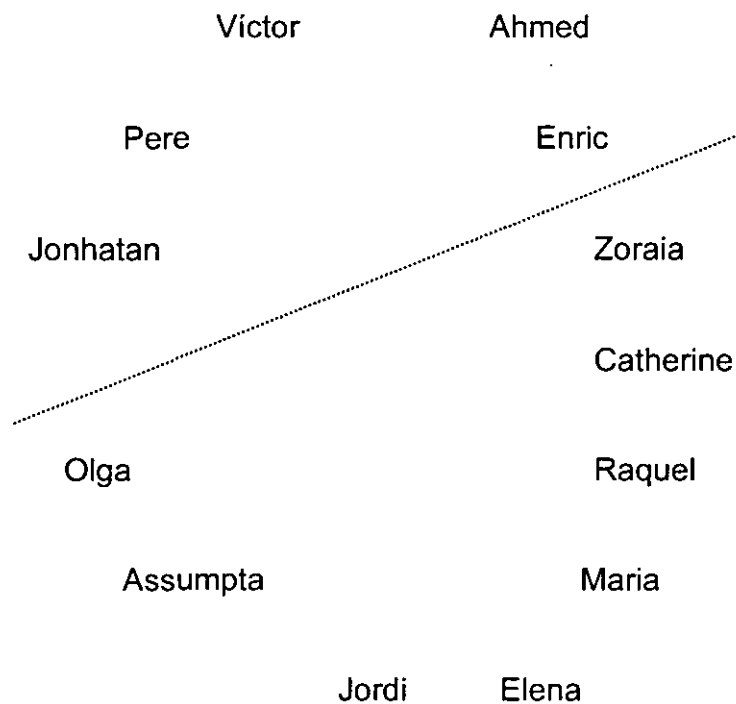
Ja hem dit al capítol d'anàlisi de discursos que la qüestió del gènere actuà com un aglutinador. Doncs bé, aquest fet es va plasmar també en la disposició dels i de les participants en les sessions plenàries del Taller. En efecte, en els quatre principals moments de posada en comú, l'agrupació lliure dels assistents respongué molt més a raons de gènere, que no pas d'origen cultural, com ho mostren els següents sociogrames:

Sociograma 2. La disposició durant el taller (dinàmica 2)

Marquem amb una línia la separació imaginària i aproximada per gènere i amb un cercle l'excepció.

Sociograma 3: la disposició durant el Taller (dinàmica 4 final)

3.3. Avaluació de les relacions i les disposicions.

Com hem vist en l'anterior capítol (apartat 2.2.1.), el Taller de convivència intercultural amb pares i mares va servir per millorar el coneixement interpersonal de persones que, tot i pertànyer a grups socioculturals diversos, tenen en comú un seguit de punts, entre els quals ells mateixos van destacar: la residència a Premià de Mar, l'experiència d'haver-hi arribat des de fora i el fet de ser pares i mares. A més, per la seva disposició a participar en el Taller i per la disponibilitat expressada al final de col·laborar a portar iniciatives com aquesta, en la línia de promoure la convivència intercultural a Premià, podem afirmar que hem aconseguit eixamplar el front comú per la convivència. És cert que algunes de les persones participants ja formaven part del nucli afí a la Coordinadora Premià x la Convivència (és el cas de la Sara, vinculada a l'associació Creixent o de la Catherine, que havia promogut el curs anterior un acte sobre les dones musulmanes a la seva escola, amb el suport de l'equip del

projecte Viver), però d'altres provenien dels barris on va esclatar la revolta contra la mesquita (barri del Maresme).

Ara bé, igualment cal ser conscients de les persones que s'han quedat fora d'aquest procés d'aglutinació social promogut pel taller. En primer lloc, més enllà dels sectors més radicals en les seves posicions *antiimmigració*, cal recordar els principals grups on van trobar més resistència a participar en el taller: els grups autòctons de classe social alta i més baixa. Probablement, en aquests sectors, hi podem trobar tant persones indiferents sobre el tema de la convivència, sense una posició definida, com d'altres que no volen entrar en cap actuació –ni tan sols debat- que serveixi per plantejar i abordar la qüestió.

Igualment rellevant és, al nostre entendre, el desigual seguiment del taller per part dels participants. Així, l'absència en la segona sessió fou més notable entre els participants d'origen no europeu –amb excepció dels marroquins-, la qual cosa ens obliga a tenir en compte qüestions com ara si la metodologia s'adapta igual de bé per a tots els grups socioculturals. Sens dubte, caldrà tenir-ho en compte de cara a noves edicions del Taller de convivència intercultural.

4. Síntesi.

Dels dos objectius que el projecte Viver es proposava amb la realització del Taller per la convivència intercultural amb pares i mares joves –el tractament crític de prejudicis i estereotips amb què entenem l'alteritat, i el plantejament de situacions de conflicte intercultural-, s'ha aconseguit avançar força més en el primer que en segon. Així ho ha permès constatar l'avaluació que hem presentat aquí, tant la basada en les dades obtingudes dels i les participants, com de les procedents de l'observació de l'equip de recerca.

El format del Taller de convivència, basat en dinàmiques de grup molt interactives, i la seva curta durada (dues sessions de dues hores) han semblat satisfactoris per millorar el coneixement d'uns respecte dels altres, però no tant per plantejar conflictes propers de caràcter interètnic. En el primer aspecte, cal dir, igualment, que s'ha avançat més en la vessant interpersonal que no pas en l'intercultural. El Taller ha mostrat que a hores d'ara pot ser un recurs el fet d'explotar algunes línies d'identificació entre persones premianenques de procedència molt diversa, com ara: el caràcter de nouvinguts (tret no exclusiu dels anomenats en exclusiva *immigrants*), la condició de pares i mares o el mateix fet de viure a Premià de Mar. Pel que fa a la millora de les relacions entre grups culturals diversos, l'avenç pot venir per la presa de consciència de la forma com imaginem l'altre, que sovint –però no sempre- és el veí, així com per la relativització de les generalitzacions abusives que impliquen prejudicis i estereotips a l'ús sobre els vistos i etiquetats com a diferents. Ambdues coses –conscienciació i reflexió crítica sobre llocs comuns- s'han fet reiteradament en les dues sessions del taller. Ara bé, el grup format de l'aportació de persones de molt diverses procedències i sense prou cohesió prèvia entre ells (la majoria no es coneixien), ha buscat més els punts en comú (el gènere un paper predominant en aquest sentit, però també altres elements més imprevistos, com ara el sentit religiós o espiritual), que no pas les divergències. Amb això no volem dir que el grup hagi defugit el debat o la controvèrsia. De fet, algunes de les dinàmiques (especialment la relativa a prejudicis) prou que ho fomentaven i, com a resultat d'això, s'ha aconseguit plantejar alguns conflictes interètnics-

però sense baixar directament al terreny de la quotidianitat que els afecta. Així, fets encara vius en la memòria col·lectiva dels habitants de Premià de Mar, com ara el conflicte pel projecte de construcció d'una mesquita (com ens han permès constatar les entrevistes individuals prèvies), van aparèixer només de passada i a mitja veu durant el Taller. Pel que vam comprovar, és més fàcil parlar del conflicte palestí, que no pas d'un conflicte de convivència entre veïns.

En aquest sentit, dos fets, externs a les persones participants poden ajudar a explicar per què el conflicte intercultural a escala quotidiana no fou abordat, com era previst. En primer lloc, la durada del Taller va resultar ser curta per assolir l'objectiu de plantejar i assajar de resoldre, teòricament, si més no una situació quotidiana de conflicte intercultural. Com a mínim, una tercera sessió de dues hores més hagués resultat indispensable. L'altra raó prové de la limitació de la mostra de participants resultant, que presentà buits significatius tant en la banda alta com en la més baixa de l'escala social premianenca; però sobretot, s'acusà probablement la manca de persones clarament alineades a favor de postures contràries a la convivència intercultural, les quals, d'altra banda, era altament improbable que accedissin a participar en un taller d'aquestes característiques. Ara bé, si prenem de nou el conflicte per la construcció d'una mesquita com a referent, entre els i les participants, sí que hi havia opinions crítiques a la posició musulmana (i especialment magrebina, dins del col·lectiu musulmà), sense arribar però a posicionar-se en contra del seu projecte d'edificar un espai de culte. Aquests opinions s'expressaren, però, només en les entrevistes prèvies.

Tot amb tot, la recerca efectuada no ens ha permès només avaluar els resultats del Taller, sinó prendre, a la vegada i tot i les limitacions assenyalades, el pols de la convivència intercultural a Premià de Mar. D'aquesta manera, hem pogut constatar dos fets amb certa claredat:

- que la memòria del conflicte per la mesquita encara és present i condiciona la convivència intercultural a Premià de Mar. Ho hem pogut constatar que,

sobretot entre la població magrebina, hi ha sentiment de greuge per la forma com es va desenvolupar el conflicte¹⁶;

- que, com el Taller va demostrar, la població premianenca –compresa en la seva diversitat- té recursos per establir vincles interpersonals i –per què no- interculturals que trenquin la línia de fractura que va produir aquell conflicte recent. Vincles que poden arrelar per afinitats de gènere, de generació o de condició de paternitat/maternitat.

En qualsevol cas, ens cal aprofundir encara més en el diagnòstic, la qual cosa l'equip del projecte Viver de recursos per la convivència a Premià de Mar es proposa fer, amb el suport d'aquesta vila del Maresme.

I després què? Els tallers de convivència com a eina de sensibilització

L'experiència descrita i avaluada aquí ens dóna peu a prendre els tallers de convivència intercultural com una bona eina per a la sensibilització de les persones sobre la importància de les relacions entre persones de grups socioculturals diversos. Tot i que resta per veure la seva eficàcia a l'hora d'abordar situacions de conflicte, ens ha permès fer exercicis reeixits de posada en qüestió dels prejudicis i estereotips a l'ús amb què solem imaginar l'altre i, de retruc, també a nosaltres mateixos. Per bastir una nova ciutadania a partir de la diversitat que tenim –un dels *leitmotiv* de la Coordinadora Premià x la convivència- resulta imprescindible ser capaços de plantejar aquests exercicis de crítica i autocrítica de les identitats que ens separen.

És per aquesta potencialitat reflexiva i de sensibilització que ens ha mostrat el Taller per la convivència intercultural amb pares i mares joves que el projecte Viver ha decidit incloure'l en el Catàleg de recursos per la convivència. Es tracta d'un servei que pretén divulgar, entre altres actuacions, aquesta

¹⁶ Tot i que és encara aviat per avançar resultats, el diagnòstic sobre convivència intercultural que estem portant a terme a Premià de Mar ens permet constatar també sentiments de greuge i hostilitat de certs sectors de la població autòctona envers la magrebina.

experiència i promoure-la entre entitats i grups que vulguin avançar vers una societat més inclusiva i plural.

Bibliografía

- Colectivo Amani (1995), **Educación intercultural. Análisis y resolución de conflictos**. Madrid: Popular.
- COOMBS, P.H. i AHMED, M. (1975), **La lucha contra la pobreza rural. Aporte de la educación no formal**. Madrid: Tecnos.
- MONTAÑÉS, M. (2004), "Las muestras". A MARTÍ, J.; PASCUAL, J. i REBOLLO, Ò., **Participación y desarrollo comunitario en medio urbano. Experiencias y reflexiones**. Madrid: IEPALA (en premsa).
- TRILLA, J.; GROS, B.; LÓPEZ, F. i MARTÍN, M^aJ. (1993), **La educación fuera de la escuela. Ámbitos no formales y educación social**. Barcelona: Ariel.

Crèdits de l'actuació *Taller de convivència intercultural amb pares i mares*

Pares i mares participants

Alba

Carlos

Dahap

Bakary

Jone (Joan Manuel)

Pili

Soumaja

David

Teresa

Rosa

Alison

Edgar

Tallerista

Assumpta Fontanills

Equip de recerca i avaluació

Jordi Pascual

Elena Rovira

Jonatan Sánchez

Suport logístic

Clara Ferrer, coordinadora projecte Viver.

Maribel del Molino, directora de la Biblioteca municipal.

Col·laboradors

Quim Fonts

Adela Trenado

Jordi Tria

ANNEX

1. Guió del Taller de convivència intercultural amb pares i mares.

- 1r DIA

Presentació

Salutació i trencar el gel:

Dinàmica 1: el nom de cadascú

- Realització d'un petit joc per conèixer-se. Quan el monitor diu maduixa davant d'algú, aquest ha de dir el seu nom, si diu taronja, ha de dir el nom del de la seva dreta i quan li diu llimona, contesta el nom del de l'esquerra. Això facilita la comunicació entre els participants, que després s'hauran de preguntar com es diuen.

- Per grups de 4 s' expliquen el perquè del seu nom. Què va motivar que els posessin un nom i no un altre. Posada en comú.

Temps: 35 minuts

Coneixement

Dinàmica 2: afinitats

- 1.- Repartir caramels de diferents colors (tenir en compte el nombre de participants)
- 2.- Fer grups segons el color del caramel
- 3.- Proposta de que parlin de les afinitats que tenen tots els membre dels petits grups

4.- Prendre'n nota i aportar-ho després al gran grup

A l' hora de posada en comú, es qüestionarà:

- Ha sigut fàcil?
- Algú vol explicar com s'ha sentit fent aquest exercici?
- ...

- Temps: 40 m.

Coneixement i generalitzacions

Dinàmica 3: sobre generalitzacions i prejudicis

Proposar un exercici que consta de fer, per part del monitor, diferents afirmacions i els components del grup es col·loquen en un costat de la sala on hi ha un SI, si creuen que la afirmació per ells és certa i al costat del NO si no hi estan d'acord.

Afirmacions:

1. M' agraden els espinacs
2. M'agrada veure la televisió
3. Em sento bé parlant
4. Els castellans són més oberts que els catalans
5. M'agrada el futbol
6. Les dones són més intel·ligents que els homes
7. El sol fa mal
8. M'agrada el cinema
9. Els pares musulmans escullen la seva parella dels seus fills
10. Els llatinoamericans són més nets que els espanyols
11. Els futbolistes escupen a terra
12. Els immigrants es barallen més que els d'aquí

13. Els homes, per igual feina, cobren més que les dones
14. La M. Assumpta té cabells blancs
15. Els catalans són garrepes
16. Els nord americans són dolents

Després es passa a debatre:

- com us heu sentit quan us quedàveu en minoria?
- el grup us condicionava?
- algú ha tingut dubtes, per què?
-

Temps: de 45 minuts a 1h

- 2n DIA

Dinàmica 4: sobre estereotips

* Es faciliten uns cromos on hi ha fotografies de persones de diferents països i / o continents amb unes característiques externes remarcades (vestits, color de la pell, barrets, pentinats...)

- Anglès
- Espanyol
- Alemany
- Japonès
- Americà
- Subsaharià
- Marroquí
-

Qüestionar:

- Què has sentit o sents a dir quan es parla d'aquestes nacionalitats?

- Que en saps tu?

Es proposa que a cada grup de 4 o 5 persones hi hagi un monitor que pugui observar i faciliti la comprensió de l'activitat.

Després es portaran els resultats al gran grup.

Punts de reflexió

- Fins a quin punt els estereotips ens impedeixen conèixer l'altre?
- Pregunta desafiadora: què passa quan s'autocompleixen les profecies? O sigui, què passa quan s'interioritzen les etiquetes? Es reproduïxen!
- Algú recorda on o quan es va formar l' idea del magrebí, altrament dit moro? o de l'espanyol? o del negre? dit així?
- Quina relació hi ha entre allò que pensem i allò que fem?
- Els estereotips –que són una construcció funcional de la societat- tenen el perill que no tan sols creen discursos, sinó que també produeixen pràctiques!
- Posant etiquetes els altres es converteixen en allò que esperem que siguin...
- Etiqueta: simplifica la realitat i a més a més fa que s'acabi prescindint d'altres realitats.
- Preguntar... algú sap a partir de quantes maneres i a partir de quants criteris es pot classificar el món?
- La identitat d'un és múltiple: puc ser de tantes maneres segons les mirades i maneres com se m'observi: tinc tantes identitats com persones amb qui em relaciono.

Temps: 55 minuts

Dinàmica 5: gestió d'un conflicte quotidià

Formar dos grups, a cada grup hi haurà un monitor per tal de poder recollir el que es va aportant, el tema a debatre serà:

- En una plaça hi ha 6 nens de 4 a 7 anys jugant a pilota, 2 són marroquins i les seves mares estan assegudes en el banc, 1 és autòcton i el seu pare llegeix el diari a prop del banc, 2 nens subsaharians juguen, però no hi ha ningú que els vigili i també hi ha una nena que ha vingut amb la iaia que parla amb altres persones que hi ha a la plaça.
- De cop i volta 1 dels nens subsaharians tira la pilota i aquesta va a parar contra un vidre d'un cotxe que passava.
- El senyor baixa i s'enfada i crida a tot el grup
- Les mares, els pares i la iaia disculpen els nens i el culpable corre i se'n va.
- El Sr. del cotxe reclama la presència de la policia
- Els familiars es queixen de que aquests nens, i fan al·lusió a tot el col·lectiu, sempre van sols.

Plantegem:

- Us heu trobat alguna vegada amb alguna situació semblant?
- Què heu fet?
- Que es podria fer per resoldre aquest problema?
- Es dona només amb nens d'aquest col·lectiu?

Es porta al gran grup i

Reflexions

Punts que es poden suscitar, tenint en compte que el grup també anirà aportant elements de debat:

- Plantejar el tema del xoc cultural: les cultures xoquen? On comença i on acaba una cultura? En aquest punt el més fàcil és que la gent comenti temes que fan referència a la religió, a l'alimentació, a les llengües, a les formes d'anar vestits... això són exotismes. A qui li importa què fa el veí? Importa tant si menja sardines o si menja falafel? Importa tant en el Déu amb qui creu? Allò que realment importa és poder entendre't amb ell: posar exemples de com a la vida quotidiana el fet que un altre "sigui d'una altra cultura" no ens molesta ni ens efecte en res: quan agafem el metro, quan anem a comprar pa, quan creuem un pas de zebra, etc. En tot cas allò que sí que ens ha de preocupar de l'*altre* són qüestions d'habitatge, salut, educació, etc. Valors que són diferents...

Idea del Delgado: "No es tracta d'entendre a l'altre... es tracta d'entendre't amb l'altre!"

- Cal superar el Relativisme cultural (exotisme i "comprensió") i anar més enllà: s'ha de relativitzar el relativisme: hi ha coses que no es poden relativitzar! Sobretot quan es tracta dels DRETS HUMANS de les PERSONES.

Temps: 50 minuts

Avaluació dels tallers mitjançant qüestionaris

Temps: 15 minuts

2. Qüestionari d'avaluació interna.

Després d'haver participat en el Taller amb pares i mares sobre convivència intercultural, t'agraïrem que ens facis una valoració de com ha anat, responent a les següents preguntes:

1. Què t'ha aportat el taller? (marca amb una creu la casella corresponent)

	Molt	Bastant	Poc	Gens
Millor coneixement d'altres persones				
Millor coneixement d'altres cultures				
Possibilitat de reflexionar sobre la imatge que tenim dels altres				
Possibilitat de reflexionar sobre un conflicte				
Elements per plantejar i resoldre un conflicte				
Altres aportacions (digues quines):				

Quines dinàmiques o exercicis t'han resultat més interessants?

Què no t'ha agradat del Taller?

Gràcies per la teva participació.

A reveure!

3. Guió d'entrevistes als participants al Taller.

3.1. Qüestionari per als participants del taller immigrants.

a) Dades bàsiques:

Quin és el teu nom?

Quina és la teva edat?

Quin és el teu país d'origen?

Temps de residència en Premià de Mar:

Ocupació:

b) Experiència migratòria i projecte de futur:

Quina ha estat la recepció que has tingut a un nivell personal?

Penses en un futur quedar-te o , més aviat, esperes tornar algun dia al teu país d'origen? I pel que respecte al teu fill, què esperes per al seu futur?

Penses que el teu fill viurà la teva cultura i mantindrà els teus hàbits de la mateixa manera que tu ho fas?

c) Xarxes i relacions personals:

Tens relació personal més o menys estable amb algun/a autòcton/a? Quan i on el vas conèixer?

Notes algun tipus d'esforç per part de la població autòctona per mantenir un clima de respecte i de tolerància

Ets sents part d'aquesta societat, o consideres que la teva societat és una altra, la del teu país?

d) Opinió sobre el conflicte a propòsit de la mesquita

Vas ser-hi present durant el conflicte ?

Per quina raó creus realment que és provocar el conflicte? Què penses de tot això?

Què creus que s'ha de millorar aquí a Premià de Mar de cara a que no es tornin a repetir fets com els que visquérem?

3.2. Qüestionari per als participants del taller autòctons.

a) Dades bàsiques:

Quin és el teu nom?

Quina és la teva edat?

Quant temps fa que vius a Premià de Mar?

A quina part de Premià vius?

Ocupació:

b) Opinió sobre diversitat cultural a Premià de Mar:

Creus que la immigració pot tenir més conseqüències positives o més conseqüències negatives?

Veus algun esforç d'integració per part dels immigrants? Creus que tots els immigrants són iguals? O perceps algun tipus de diferència entre els immigrants?

Si és així, quines són?

c) Xarxes, relacions:

Tens alguna relació personal amb cap persona immigrada? Quan i on el vas conèixer?

I els teus fills/es, saps si tenen relació amb d'altres nens fills d'immigrants?

Creus que pel que respecte el que normalment és conegut com a "integració", és una qüestió bàsicament dels que arriben, o és més una qüestió que afecta a tots?

d) Opinió sobre conflicte a propòsit de la mesquita:

Vas ser-hi present durant el conflicte ?

Per quina raó creus realment que és provocar el conflicte? Què penses de tot això?

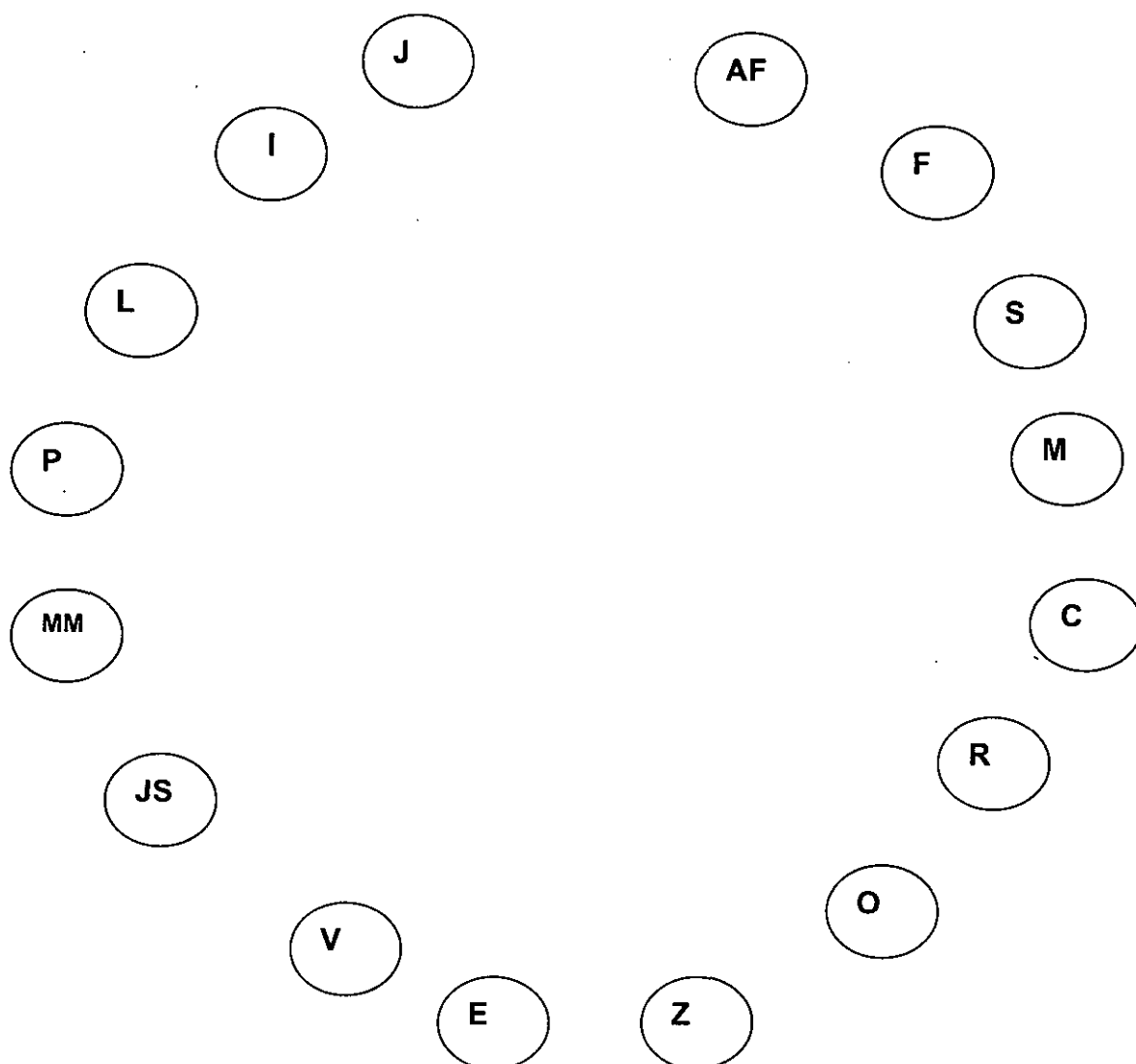
Què creus que s'ha de millorar aquí a Premià de Mar de cara a que no es tornin a repetir fets com els que visquérem?

4. Sociogrames sobre la disposició espacial dels participants del Taller de convivència en les diferents dinàmiques de grup

SOCIOGRAMA 1 (Posicions en la dinàmica 2)

Abreujaments participants: Ahmed (A), Catherine (C), Fatima (F), Idrissa (I), Leonel (L), Zoraia (Z), Enric (E), Maria (M), Olga (O), Pere (P), Sara (S) i Víctor (V). Equip de recerca: Jordi Pascual (J), Jonatan Sánchez (JS) i Elena Rovira. Conductora taller: Assumpta Fontanills (AF). Directora Biblioteca: Maribel Molino (MM).

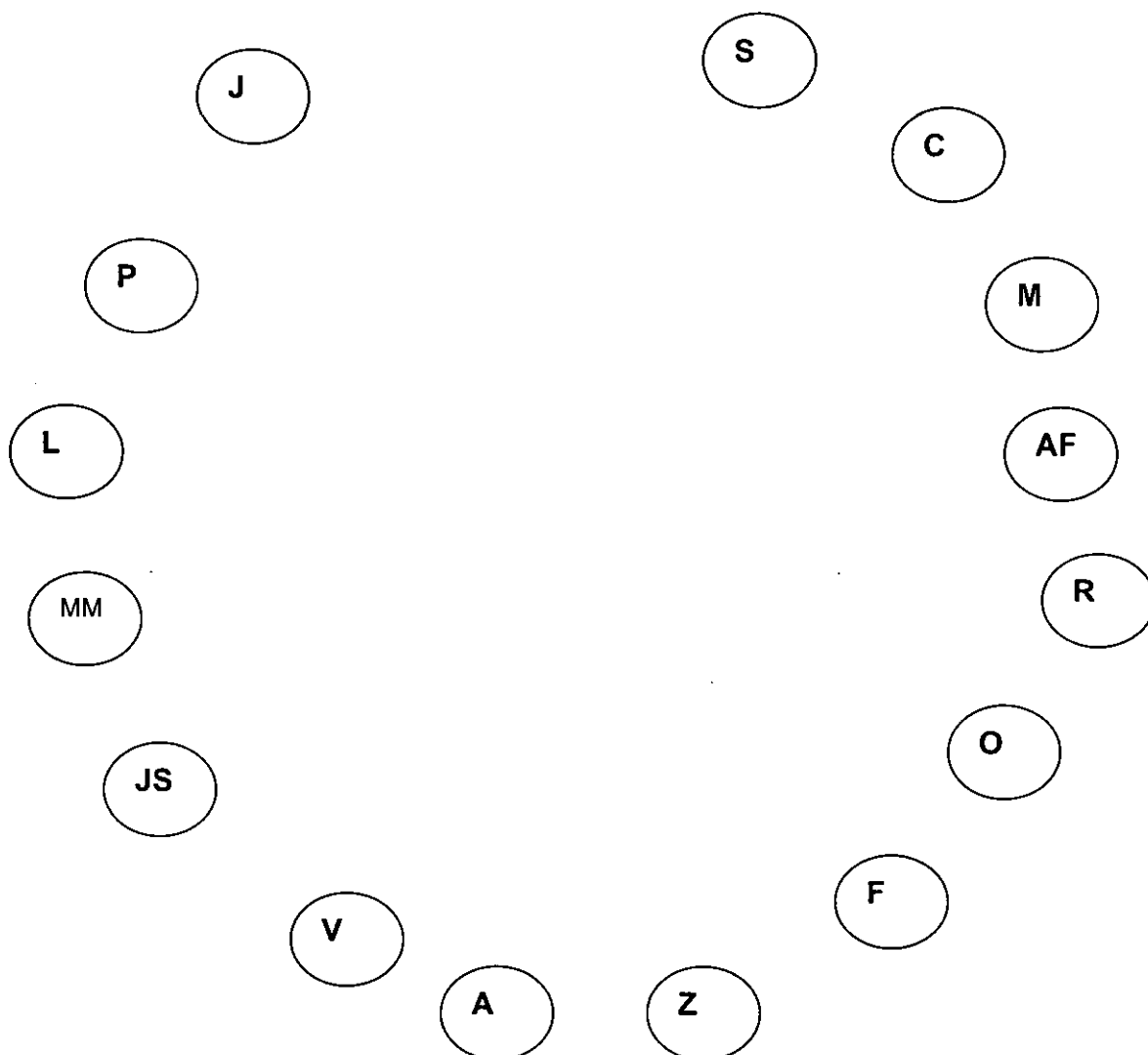
TAULA

SOCIOGRAMA 2 (posicions en la dinàmica 3)

BD s'excusa, per motius laborals

TALLA

SOCIOGRAMA 3: Posició en la dinàmica 4 (inicial)

SOCIOGRAMA 4: posició dinàmica 4 (final)

